

enkele vaststellingen achteraf:

- wanneer we bovenvermelde vormen hanteren, kunnen we sterker vanuit de kinderen werken, waardoor we merken dat ze creatiever worden.
- we besteden meer aandacht aan spreken dan aan schrijven.
- kinderen tonen veel meer belangstelling, omdat ze over hun eigen gevoelens en ervaringen mogen praten en schrijven.
- stellen is niet langer meer bladvulling, omdat de kinderen iets te vertellen hebben.
- de relatie leerkracht - leerling wordt spontaner, omdat de leerkracht niet langer de allesweter blijft; er ontstaat respect voor elkaars werk.

3. onze verwachtingen t.a.v. de cursus

- expressievormen leren kennen en uittesten.
- ingaan op de vraag in welke mate expressief werken een bevrijdende functie heeft.
- hoe kan de evaluatie van de taalaspecten geschieden bij het werken met taal-expressie.
- hoe ken ik het rijpheidsniveau en de problemen van het lagere-schoolkind, om in overeenstemming daarmee geschikte expressievormen te hanteren?
- uitwisselen van ervaringen
- hoe taalspelen begeleiden; hoe het spel functioneel aanwenden?
- suggesties krijgen om zelf taalexpressief te leren werken
- hoe faalangst i.v.m. lezen wegnemen bij kinderen?
- literatuurlijst i.v.m. taalexpressie.

NB.: Naar aanleiding van de formulering van de verwachtingen werd er nog even gediscussieerd over de centrale doelstelling van onderwijs: is het leren of leerstof slikken? We moeten opletten dat het gebruik van expressieve vormen niet leidt tot het aanbieden van klassieke leerstof op een aangename manier; in dat geval is de expressiviteit enkel een fopmiddel.

Voorstelling en uittesten van expressieve vormen.

=====

1. Van muziek naar taal.

We maken een kunstmatige scheiding wanneer we expressie opdelen in taalexpressie, muzikale expressie, manuele expressie en lichamelijke expressie. Het expressie-terrein is het terrein bij uitstek waarop we de totaliteit van onze uitingsmogelijkheden blijvend in het oog moeten houden. Een eerste expressievorm die we uitprobeerden, combineerde dan ook twee van die mogelijke terreinen.

Uitgangspunt: een bestaand liedje

b.v. Boerinnetje van buiten en koopt gij genen vis?

Wel neen ik Amelietje, ik weet niet wat dat is.

't Is haring, 't is paling, 't is verse kabeljauw jauw jauw (bis)

Met de leerlingen wordt dit liedje ingeoefend, eventueel met begeleiding van Orff-instrumenten.

Daarna geven we aan de leerlingen de opdracht om bepaalde stukken uit dit liedje te vervangen door nieuwe. De leerlingen mogen dus een nieuw, eigen lied schrijven. (In het bovenstaande liedje kunnen de onderstreepte delen vervangen worden.)

We voegen de nieuwe strofen samen en zingen dit nieuwe liedje.

We hebben het zelf uitgeprobeerd; hieronder enkele van onze 'creatieve' probeersels.

Boerinnetje van buiten en koopt gij genen rok?

Wel neen m'n Amelietje, ik zoek een goede sok.

't Is nylon van Ceylon, of pure schapewol wol wol

Boerinnetje van buiten en koopt gij genen haan?

Wel ja m'n Amelietje, m'n laatste is eraan.

't Zijn taaie die kraaien, recht uit 't hoenderhok hok hok.

Boerinnetje van buiten en koopt gij genen gueuze?
 Wel neen ik Amelietje dan blijf ik niet serieus.
 Kom proeven, kom proeven, dan word je creatief tfof tfof
 expressief.

NB.: Het is wel belangrijk liedjes te kiezen die aanzetten tot (taal)spel.
 Handig hierbij is het boek: Hoy, een lied!
 samengesteld door Thea en Nico Zaat
 uitgegeven bij Gehrels Vereniging, 1967.

2. Van taal naar muziek.

Ook de omgekeerde werkwijze is mogelijk.
 We vertrekken hierbij van een invulzinnetje
 b.v. Weet je wat .... ?

De leerlingen maken met dit zinnetje een versje.
 b.v. Weet je wat de koning zei?
 Misschien komt er een prinsje bij.
 Weet je wat het meisje vroeg?
 Breng me vlug eens naar de kroeg.

Samen met de leerkracht kunnen de leerlingen dit versje op melodie zetten en zingen.

3. Van lichamelijke expressie naar taal.

Een andere combinatie van expressieve vormen treffen we aan in het samengaan van lichamelijke expressie en taal.
 Bij dramatische-oefeningen in de lagere school valt het vaak op dat de kinderen er niet altijd in slagen om hun houding aan te passen aan wat ze zeggen.
 De volgende vooroefeningen kunnen daarin verbetering brengen:

a. standbeeld maken

- aan een kind wordt de opdracht gegeven om een standbeeld te vormen.
- de andere kinderen proberen ondertitels te geven.
- variante: - het kind dat het standbeeld vormt, zegt iets en bevriest dan.
  - een tweede en eventueel een derde kind vervoegt het eerste, zodat ze samen een beeldengroep vormen; het tweede en derde kind zeggen telkens ook iets en bevriezen dan. (Er zijn geen afspraken vooraf.)
  - b.v.: Kijk daar eens! (1ste kind)
  - En daar ook! (2de kind)
  - Een smurf in die boom! (3de kind)

b. handelingen uitbeelden

- een leerling beeldt een bepaalde handeling uit.
- de andere leerlingen proberen:
  - 1 de handeling te benoemen, met een werkwoord
  - 2 aan te geven in welke ruimte de handeling zich afspeelt, met een zelfstandig naamwoord.
  - 3 te verwoorden hoe de handeling verricht wordt, met een bijvoegelijk naamwoord.
- voor elk geval kunnen de leerlingen ook synoniemen zoeken; men kan bovendien ingaan op de taalnuances tussen de verschillende synoniemen.
- de schriftelijke neerslag van dit alles komt op het bord of in de schriftjes.
- deze oefening is meteen een oefening op de woordsoorten.
- variante: de lln. beelden niet allen uit, maar praten nu ook (enkel het hoogst noodzakelijke wordt gezegd) b.v. in het café, bij de slager.
- NB.: nabespreking is telkens belangrijk, ook i.v.m. het gebruik van eventueel voorgekomen dialectwoorden.

4. Dramatiseren

Na de bovengenoemde vooroefeningen kunnen we komen tot het ten tonele brengen van korte tafereeltjes (uitbeelding + gesproken woord). Aanvankelijk starten we best met het naspelen van tafereeltjes die de kinderen zelf gezien hebben (in film, toneel of poppenspel).

a. gewoon naspelen

- nog maar weinig creatief
- toch goed als begin
- een voorbeeld: uit het sprookje van Sneeuwwitje: de koningin ontbiedt de jager en beveelt hem Sneeuwwitjes hart te brengen in het kistje dat zij hem meegeeft.

b. rond het verhaal spelen

- de lln. mogen op basis van de oorspronkelijke versie een andere wending geven aan het verhaal.
  - b.v.: Sneeuwwitje kan niet mee met de jager naar het bos gaan, omdat ze ziek is. Er ontspint zich een gesprek tussen Sneeuwwitje en de koningin.
  - het boeiende bij zo'n dramatiseringen is de verhoogde spanning die men oproept.
- NB.: dergelijke dramatisatie-oefeningen zijn geschikt om kinderen in de sfeer te brengen bij het aanbrengen van een gedicht bijvoorbeeld.

5. Sfeerteksten

Vaak worden in de lagere schhol n.a.v. bepaalde gebeurtenissen of seizoenen opstelletjes gemaakt. Vbn.: Winterlandschap; De lente komt in 't land; Allerzielen; Naar 't kerkhof enz...

Meestal wordt over het onderwerp met elkaar wat gepraat; de leerkracht verschaft dan een deel 'typische' woorden en hop de kinderen kunnen beginnen schrijven. Nogal stereotiepe, weinig doorleefde teksten zijn het resultaat.

Wij probeerden het eens op een andere manier: (ter inlichting: de cursus vond plaats in de herfst en we zaten in de buurt van een mooi bos). De begeleider stuurde ons wandelen in het bos om, individueel, indrukken op te doen. Na onze herfstwandelingen kregen we de kans om die indrukken in één of andere tekst (gedicht, proza) neer te schrijven. Vervolgens brachten we onze teksten, tegen de achtergrond van stemmingsmuziek, naar voren. Een hele belevenis was dat!

Wat we hieruit leren: het is best dat we bij opstelletjes uitgaan van eigen ervaringen van de kinderen.

6. Telefoongesprek

Allerlei telefoongesprekken leken ook erg bruikbaar om de kinderen tot expressie te laten komen.

Belangrijk is dat hier de beweging achterwege blijft, zodat de kinderen zich volledig kunnen concentreren op het gesprek.

Enkele raadgevingen: - geef opdrachten die reëel zijn voor de kinderen, die dus aansluiten bij hun eigen leefwereld.
 - geef geen te beperkte, maar ook geen te algemene opdrachten: in beide gevallen krijg je een moeizaam verlopend gesprek.

Suggesties voor mogelijke gesprekken: - een gesprek tussen twee dieren
 - een gesprek over iets dat aanwezig is in de klas
 - een telefoongesprek als voorbereiding op een rollenspel

7. Rollenspel

Over het rollenspel bestaan voldoende publicaties, zodat we hier niet moeten uitweiden over wat het is en hoe zo'n spel verloopt. Wij speelden enkele rollenspelen waarbij beide spelers telkens onwetend waren van mekaars opdracht.

- b.v.: - Mevrouw A is haar paraplu kwijt en vermoedt dat ze hem in de wachtzaal bij de dokter achtergelaten heeft. Ze gaat dus terug naar de dokter.
 - Meneer B komt op raadpleging bij de dokter. Hij verwachtte regen en nam voor alle zekerheid zijn paraplu mee. Met de paraplu in de hand zit hij nu te wachten in de wachtkamer bij de dokter.
 - Bij het begin van het spel komt mevrouw A binnen in de wachtzaal waar meneer B zijn beurt zit af te wachten. Mevrouw A spreekt meneer B aan over de paraplu die hij in de hand heeft.

Een rollenspel kan gebruikt worden om probleemsituaties op te lossen.

- b.v.: Een conflictsituatie tussen twee kinderen wordt opnieuw gespeeld, door hen-zelf of door twee andere kinderen.
 Na bespreking van het spel gebeurt het vaak dat de ruzie wordt bijgelegd.

Vaak ook kan een bericht uit de krant als uitgangspunt voor een rollenspel genomen worden.

- b.v.: "Vader slaat kind dood, omdat het niet wil eten. "
 - wellicht zijn de kinderen erg ontsteld over zo'n bericht
 - we spelen met hen de situatie waarin de vader zijn kind per sé wil doen eten
 - we bespreken nadien hun eigen reacties.

8. Poppenspel en schimmenspel

We experimenteerden ook met deze twee methodieken als vormen die geschikt zijn voor kinderen. Wat we hier als interessant ervaarzen, was de combinatie van verschillende expressievormen nl: knutselen, taal en muziek. De kinderen kunnen er toe komen om een totaalprodukt af te leveren. Deze vormen zijn vooral geschikt voor eerder schuchtere kinderen (achter de schermen drukken ze zich vaak gemakkelijker uit dan voor een publiek).

De hiernavolgende technieken werden nog vermeld, maar hebben we zelf niet meer uitgetest:

- a. werken met maskers en kostumeren: ook meer geschikt voor eerder schuchtere kinderen.
- b. luisterspel: - het is belangrijk dat het script duidelijk wordt uitgeschreven; niet te veel improvisatie toelaten.
 - de technische rompslomp neemt vaak de motivatie weg bij de leerlingen; het is daarom belangrijk dat de leerkracht de zaak goed begeleidt.
- c. dia's tonen (b.v. over W.O. II) en daarna indrukken laten weergeven.
- d. geluidsplaten beluisteren en opnieuw indrukken laten weergeven.
- e. muziek beluisteren en uitgaande daarvan een verhaal beginnen schrijven.
- f. dramatiseren in het museum
 b.v.: - museum Plantin-Moretus (in de correctorskamer)
 Plantin brengt in de correctorskamer een copij binnen die vanavond nog moet gedrukt worden. Er is dus haast bij. Plantin verlaat de kamer. Het gesprek tussen de correctors van zodra Plantin zijn hielen heeft gelicht, wordt door de leerlingen gevoerd en gespeeld.
 - Rubenshuis
 Eerst bekijken we met de leerlingen het schilderij waarop Rubens staat afgebeeld met zijn familie in de tuin van het Rubenshuis. Met de lln. gaan we nu in de tuin, op de plaats waar het schilderij werd gemaakt. Enkele leerlingen poseren zoals de personen op het

schilderij. Het schilderij wordt nu levend.

g. Kerken bezoeken

we bezoeken een oude en een moderne kerk en daarna houden we een groepsge-
sprek over de verschillen.

Enkele interessante publicaties

-
- Werkcahier basisonderwijs speelsuggesties		Van Dyck
- Van Top tot Teen tot Taal voor oudere leerlingen		Van Dyck
- Creatief Taalonderwijs	uitg. Muusses Purmerend	Dijkstra
- Taalactivering	uitg. Malmberg	
- Het spelende kind	uitg. Wolters-Noordhoff Groningen	Aafje Top en Johan Laux-Sternson Gie Laenen
- Een kind dat ben je zelf wegwijzers, uitrustpunten, vragen naar een kindgerichte maatschappij.		
- Kinderverhalen	uitg. Holland-Haarlem	Hans Andreus
- Lessen in vrij buiten dramatische expressie voor kleuter- en basisonderwijs	uitg. Kinheim Hoorn Standaard Antwerpen	Vincent Krah
- tijdschrift Taal en teken (bevat allerlei dramatische en andere werkvormen uitg. bij de Toneelcentrale, Gudelalaan 2, Bussum. verspreiding in België door: Werkgroep voor Levensverdieping Abdijstraat 1, 3281 Averbode.		
- Avonturen met kinderen en boeken	uitg. De Toneelcentrale Bussum	Jannie Daane
- De Vrije Reeks korte spelletjes voor kinderen	uitg. Toneelcentrale Bussum	
- Een handvol taal		M. Van Dyck